

Yolsuzluk ile Savaşımnda Medyanın Olumlu ve Olumsuz Etkileri

Orhan Erinç

Sayın başkan, değerli katılımcılar,

"Devlet ve Toplum Yaşamında Yolsuzluğa Karşı Stratejiler" genel başlığı altında düzenlenen uluslararası sempozyumun bu oturumdaki konusu "Medyanın Rolü".

Konuşmamın başlığını "Yolsuzlukla Savaşımnda Medyanın Olumlu ve Olumsuz Etkileri" olarak belirledim. Konuya, medyanın geleneksel ve uluslararası görevleri açısından bakarak, "olumsuz etkiler de ne oluyor" denebilir. Ancak ülkemiz medyasında "holdingler basını" denebilecek bir yapılanmanın bulunması, konuyu bu yönden de irdelemeyi zorunlu kılıyor.

Uzunca bir süredir kitle iletişim araçlarının okura ya da izleyiciye ulaşan yüzde 70'lik bir bölümü; bankaları, pazarlama şirketleri, seyahat şirketleri ve sigortaları olan holdinglerin sahibi olduğu kitle iletişim araçlarına ait.

Yüzde 13'lük bölümü de kimi zaman koalisyon ortağı olan ama çok sayıda belediyede görev başında bulunan dinsel ağırlıklı yapılanmanın sözcüleri olarak yayın yapıyor.

Bu genel durum, kitle iletişim araçlarının yolsuzlukların üzerine gitmesi görevini olumsuz etkiliyor. Holdinglerin özel çıkarları ile dinsel yaklaşımdaki birliktelik kimi zaman kimi yolsuzlukları görmezden gelmeyi zorunlu kılıyor, kimi zaman da yolsuzlukları, doğal işlevler olarak göstererek savunma görevini üstlenen yayın organları ile karşılaşıyoruz.

Dünyanın kullanılmaya en açık ve elverişli sanayi dalının basın olduğunu söylemek yanlış olmaz sanırım.

Başta siyasal iktidarlar ve önemli ekonomik kuruluşlar, medyanın kamusal görevleri kapsamında kendi istedikleri doğrultuda yayın yapmasını gerçekleştirmenin yollarını aramakta ve çoğu zaman da bulmaktadırlar.

Siyasal iktidarların yaklaşımı açısından iki somut örneği, Basın İlan Kurumu'nun yıllık raporlarından yararlanarak aktarmak istiyorum.

1994 yerel genel seçimlerinin yapıldığı mart ayında, o yılın resmi reklam tutarı olan 648 milyar liranın yaklaşık yüzde 29'u iktidar tarafından kullanılmıştır.

Milletvekili genel seçimlerinin yapıldığı 1995 yılı aralık ayında da 1995 yılı toplam resmi reklam tutarının yüzde 20 dolayındaki bölümü dağıtılmıştır.

Aralık aylarının, ödeneklerin azaldığı ve yatırımların yavaşladığı bütçe sonu ayı olmasına karşın bu oranın yüksekliği, hem iktidarların genel yaklaşımını, hem de kendilerini destekleyen medya kuruluşlarına bakışını ortaya koymaktadır.

Bu genellemeye bakarak, yolsuzluklara genelde arka çıkıldığını ya da görmezden

gelindiğini söylemek de haksızlık olur. Holdingler medyasında da gözlerini kırpmadan yolsuzluk ve usulsüzlüklerin üzerine giden, sonuç almak için direnen meslektaşlarımız vardır. Ancak bu çabalar, medya kuruluşlarının üst düzey ilişkileri nedeniyle duyulan kuşku azaltmakla birlikte gidermeye yetmemektedir.

Belki bir başka noktayı da kitle iletişim araçları açısından irdelemek yararlı olabilir diye düşünüyorum.

"Kitle iletişim araçları tarafsız olmalı" görüşüne karşı kendini "Ben tarafsızım" diye savunan kitle iletişim araçları için ne denebilir? Bildiğimiz, daha doğrusu bir kitle iletişim aracının yayın yaşamına başlarken ya da önemli yıldönümlerinde yinelediği "yayın ilkeleri"nden öğrendiklerimiz, o yayın organının kimi konularda taraf olduğudur. Demek ki tarafsızlık, yayın politikaları açısından doğrudan geçerli olamaz.

Günlük haberlerin seçilmesi açısından da tarafsızlığın kuşkulu olduğu söylenebilir. Haber merkezlerine çeşitli kaynaklardan ulaşan binden çok haber arasında kullanılacak haber sayısı 125 dolayındadır. Kalan haberlerin kullanılmamasında nasıl bir tarafsızlık ilkesi uygulanmış olabilir?

Benim gazetecilik anlayışına göre geçerli olan tarafsızlık değil bağımsızlıktır.

Ancak bağımsız bir gazete, haber seçiminde, yöneticileri ile kendi kuruluşunun ya da içinde bulunduğu yapılanmayla ilişkide bulunduğu kuruluşların çıkarlarını gözardı edebilir.

Ülkemizdeki bağımsız yayın organlarının temel işlevi olan toplumu bilgilendirme görevi, birileri adına toplumu yönlendirme işlevine dönüşebilme tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır.

Ancak sorun, ülkemize özgü değildir.

Örneğin, 9 Eylül 1994 günü, Avrupa Barolar Federasyonu Akdeniz Komisyonu'nun düzenlediği toplantılar dizisinin "Demokrasi ve Basın Özgürlüğü" konulu bölümünde İspanya'da da aynı kuşku var olduğunu öğrendik. İspanyol parlamenter Galden Bragaerolas "İletişim hizmeti veren yatırımcı ve kuruluşların saydamlığının garanti edilmesini sağlayacak önlemlerin belirlenmesi" amacıyla bir yasa tasarısı sunmuştu.

Öneride üç önlem öngörülüyordu.

Birincisi her yıl malvarlıklarının açıklanmasıydı.

İkincisi, iletişim kuruluşları ile yatırımcılarının iletişim alanı dışındaki uğraşların listelerinin ve kamu kuruluşları ile olan ekonomik ilişkilerinin ayrıntılı biçimde kamuya duyurulmasıydı.

Üçüncü önlem ise, kamu kesimi ile olan geniş anlamdaki bütün ilişkileri kapsayacak bir raporun hazırlanarak yayımlanmasıydı.

Öneriler, ülkemiz açısından da önem taşıyor. Bizde de böyle bir gelişme olsa, basın saygınlığı ve güvenilirliğini üzerindeki kuşkuyla tartışmalar sona erer diye düşünüyorum.

Çünkü bu yol gerçekleşirse, kitle iletişim organlarının kamu kurum ve kuruluşlarından aldıkları kredilerin tutarı ve faiz oranları, reklamların dağılımı, sağlanan destekler ve abone olunan sayılar, dedikodu düzeyinde olmayan bilgilerle öğrenilebilecek. Yayın organları da görmezden geldikleri olayların bağlantıları açısından daha dikkatli olmak zorunluluğunu duyacaklar.

Sayın katılımcılar.

Sizlere, kısa bir süre önce elime ulaşan ve yolsuzlukla savaşımında medyaya da düşen görevleri somut biçimde gündeme getiren bir evrensel bildirge konusunda bilgi vermek istiyorum.

Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 93 ülkenin, kendilerini yolsuzluğun önlenmesi için çaba göstermekle yükümlü sayan örgütleri, Peru'nun başkenti Lima'da yaptıkları çalışmaları 11 Eylül 1997 günü bir evrensel bildirge ile açıklamışlar ve önlemleri sıralamışlardır.

"Ulusal ve uluslararası yolsuzluğun 21. yüzyılda dünyadan silinmesi ortak amacıyla" hazırlandığı açıklanan bildirge medyaya şu yükümlülükleri veriyor:

"Bağımsız bir yazılı ve sözlü basın esastır. Fakat etkin bir basın için haksız yere rahatsız edilmeme, bilgi alma hürriyeti (gerek vatandaş gerekse basın için) ve endişeleri dile getiren doğru beyanları susturmada kullanılmayan yasalara ihtiyaç vardır. Basının rolünü oynayabilmesi için hükümetleri, sivil toplum örgütlerini ve özellikle yine basını bu şartların oluşması için birlikte çalışmaya davet ediyoruz.

"Gazete editörleri, kamuoyunu yolsuzluğa karşı uyarın yayınların oynadığı rolü, bunların şikayet makamlarını nasıl harekete geçirebileceği ve halkın bunları nasıl etkin bir şekilde kullanabileceği konularında yeni fikir üretmelidirler. Ayrıca basın, ne kadar zengin ve güçlü olursa olsunlar, yolsuzluk yapanların kamuoyunda layık oldukları çirkin görüntüyü vurgulamak için halka yardımcı olmalıdır.

"Bizzat basın, kendisini rüşvete ve aşırı ikramlara karşı dikkatle korumaya almalıdır.

"Görgü tanıkları ve habercilere (aileler dahil) gerekli yasal koruma sağlanmalıdır."

Sayın Başkan, değerli katılımcılar.

Gerek İspanyol parlamenterin önerisi gerekse Lima Evrensel Bildirgesi'nin içeriği, yolsuzlukların önlenmesi ve medyanın buna katkıda bulunmasının sağlanması konusunda önemli stratejileri içeriyor.

Varsayalım ki medya, yetkilileri uyarma ve kamuoyunu bilgilendirme görevini kursesiz olarak yerine getirdi.

Sorunun çözümlendiğini varsayabilir miyiz?

Kuşkusuz hayır.

Lima Bildirgesi, altı sayfalık içeriği ile pek çok çözüm yolu önermiş. Bunlardan birinde de şu cümle yer alıyor: "Yolsuzluktan sabıkalı kişilerin politik makamlara ve kamu güvenliği ile ilgili yerlere atanmasının önlenmesi."

Sanırım, basının olumlu etkilerini yoğunlaştırmanın olumsuz etkilerini ise azaltmanın püf noktası bu cümlede yatıyor.

Dinlediğiniz için teşekkür ederim.